

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

Μαρία Ιωαννίδου

Πολιτικός Μηχανικός, Διευθύντρια της ΥΣΜΑ και Μέλος του ΔΣ της ΕΦΑ

Η Ακρόπολη κατά την τελευταία δεκαετία ήταν ένα μεγάλο εργοτάξιο: δύο γερανοί εγκατεστημένοι στον Παρθενώνα, δύο μεγάλες γερανογέφυρες στα Προπύλαια, μία άλλη στον ναό Αθηνάς Νίκης. Μεγάλα τμήματα των μνημείων καλύπτονταν από κριώματα, μηχανήματα και εργαλεία ακούγονταν να δουλεύουν, άνθρωποι πάνω στις σκαλωσιές ή στο έδαφος εργάζονταν εντατικά. Οι επισκέπτες της Ακρόπολης είχαν συχνά την ευκαιρία να παρακολουθήσουν την αποσυναρμολόγηση μεγάλων μαρμάρινων μελών από τα μνημεία ή την ανατοποθέτησή τους μετά την συντήρησή τους. Συγκεντρώνονταν και παρακολουθούσαν σιωπηλοί, και όταν η διαδικασία είχε ολοκληρωθεί, δεν ήταν σπάνιες οι φορές που εξέφραζαν τον ενθουσιασμό τους με παρατεταμένα χειροκροτήματα.

Το έργο που ολοκληρώθηκε πρόσφατα ξεκίνησε το 2001. Δέκα χρόνια δημιουργικής εργασίας, εντατικής προσπάθειας, αλλά και μεγάλων συγκινήσεων και ανεπανάληπτων εμπειριών για όλους τους εμπλεκόμενους. Μία εντατική προσπάθεια που στέφθηκε με επιτυχία, καθώς στηριζόταν στο στέρεο οικοδόμημα των ανστηλών θεωρητικών αρχών, της επιστημονικά κατοχυρωμένης μεθοδολογίας, των διαδικασιών πολλαπλών συζητήσεων πριν την λήψη τελικής απόφασης, και της πλήρους διαφάνειας σε όλες τις φάσεις των εργασιών. Το πλαίσιο αυτό είχε θεσπιστεί από την Επιτροπή Ακροπόλεως, τη γνωστή σε όλους ΕΣΜΑ, την πρότυπη για τα ελληνικά δεδομένα διεπιστημονική επιτροπή ειδικών, που από το 1975 είχε αναλάβει να μελετήσει τα σοβαρά προβλήματα των μνημείων της Ακρόπολης, προβλήματα δομικής φύσεως αλλά και της διάβρωσης της επιφάνειάς τους και στη συνέχεια να κατευθύνει επεμβάσεις σωστικού χαρακτήρα σε αυτά. Πρωτεύων στόχος ήταν η απομάκρυνση από τα μνημεία των οξειδωμένων σιδερένιων οπλισμών των παλαιότερων επεμβάσεων και η αντιμετώπιση της αλλοίωσης της επιφάνειάς τους από την ατμοσφαιρική ρύπανση. Με την πάροδο του χρόνου οι εργασίες εξελίχθηκαν σε ευρύτερα αναστηλωτικά προγράμματα και έργα αποκατάστασης των μνημείων, με στόχο την επανένταξη σε αυτά του διάσπαρτου επάνω στο βράχο αρχαίου υλικού που είχε αναγνωριστεί και τη διόρθωση παρα-

τοποθετήσεων αρχιτεκτονικών μελών, που είχαν πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο παλαιότερων επεμβάσεων. Η ανάκτηση με τον τρόπο αυτό μέρους της δομικής αυθεντικότητας και της αυθεντικής μορφής των μνημείων είχε σκοπό να αναδείξει τις εγγενείς επιστημονικές, αρχιτεκτονικές, αισθητικές και περιβαλλοντικές αξίες τους και, παράλληλα, να αυξήσει τη δυνατότητα κατανόησής τους από τους επισκέπτες, σύμφωνα με την κοινωνική απαίτηση της σύγχρονης εποχής για περισσότερη κατανόηση, απόλαυση και συμμετοχή στην πολιτιστική κληρονομιά.

Στις εργασίες που είχαν πραγματοποιηθεί μέχρι το 2000 από την ΕΣΜΑ περιλαμβάνονται η στερέωση των βράχων της ανατολικής και της νότιας κλιτύς του λόφου της Ακρόπολης (1980-1993), η αποκατάσταση του Ερεχθείου (1979-1987). Επίσης, στον Παρθενώνα, η αποκατάσταση της ανατολικής όψης και του ετοιμόρροπου 5ου κίονα της νότιας κιονοστοιχίας του μνημείου. Στα Προπύλαια η αποκατάσταση τμήματος του θριγκού της ανατολικής κιονοστοιχίας και τμήματος του νοτίου τοίχου του κεντρικού κτηρίου του μνημείου. Επίσης, το 1993, μεταφέρθηκαν στο Μουσείο Ακροπόλεως για λόγους προστασίας οι λίθοι της δυτικής ζωφόρου του Παρθενώνα.

Η ίδρυση, το 2000, της Υπηρεσίας Συντήρησης των Μνημείων της Ακρόπολης (ΥΣΜΑ), της ειδικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού, εγκαινίασε μια νέα φάση στις αναστηλωτικές επεμβάσεις στην Ακρόπολη. Το μεγάλο αναστηλωτικό πρόγραμμα, που ξεκίνησε το 2001 συγχρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ελληνικό Κράτος, περιέλαβε επεμβάσεις ταυτόχρονα στον Παρθενώνα (πρόναος, οπισθόναος, βόρεια πλευρά), τα Προπύλαια (οροφές κεντρικού κτηρίου, βόρειος τοίχος και ανατολική κιονοστοιχία), τον ναό της Αθηνάς Νίκης. Επίσης, περιέλαβε τη συντήρηση της επιφάνειας των ανωτέρω μνημείων, όπως και του Ερεχθείου, τη στερέωση και τον καθαρισμό της δυτικής ζωφόρου του Παρθενώνα, εργασίες καταγραφής και ταξινόμησης των διασπάρτων μελών, καθώς και εργασίες στερέωσης και συντήρησης των περιμετρικών Τειχών της Ακρόπολης.

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

Μια εικόνα του έργου, που πραγματοποιήθηκε τα τελευταία χρόνια στην Ακρόπολη δίνουν οι αριθμοί: 1094 μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη, βάρους 2675 τόνων, με σοβαρά δομικά προβλήματα στην πλειονότητά τους εξ αιτίας των οξειδωμένων σιδερένιων ενισχύσεων της προηγούμενης αναστήλωσης, αποσυναρμολογήθηκαν. Μετά την απομάκρυνση των οξειδωμένων μεταλλικών στοιχείων, τα συνανήκοντα θραύσματα των μελών αυτών, αλλά και διασπάρτων επί του εδάφους μελών, που η έρευνα απέδωσε στα μνημεία, συγκολλήθηκαν με ράβδους τιτανίου και ανόργανες κονίες. Συνολικά 686 αρχιτεκτονικά μέλη δημιουργήθηκαν από τις συγκολλήσεις αυτές, τα οποία, προκειμένου να αποκατασταθεί η αρχική μορφή τους και η δομική τους αυτοτέλεια, συγκολλήθηκαν με 905 συμπληρώματα από νέο μάρμαρο, κατασκευασμένα σε πλήρη συμφωνία με τις θραυσιγενείς επιφάνειες των αρχαίων μελών που συμπλήρωναν. Στην αναστήλωση περιλή-

φθηκαν και 158 αρχιτεκτονικά μέλη από νέο μάρμαρο, που στην πλειονότητά τους υποστηρίζουν υπερκείμενα αρχαία μέλη που αναστηλώθηκαν. Τα αποκατεστημένα αρχιτεκτονικά μέλη ανατοποθετήθηκαν στις θέσεις που κατείχαν στην αρχαιότητα, ή σε ομόλογες με αυτές, και συνδέθηκαν με ελάσματα από τιτάνιο, σε ανάλογες μορφές και διαστάσεις με τους αρχαίους συνδέσμους, τοποθετημένα στις αρχαίες εντορμίες. Όλες οι εξωτερικές επιφάνειες των συμπληρωμάτων και των μελών από νέο μάρμαρο λαξεύθηκαν στο χέρι, αναπαριστώντας πιστά την αρχαία μορφή και τη διακόσμηση κάθε μέλους. Κατά την ανατοποθέτηση των μελών επιδιώχθηκε η τέλεια επαφή τους, συνθήκη απαραίτητη που διασφαλίζει την υψηλή ποιότητα της σύγχρονης επέμβασης.

Ας προσπαθήσουμε να περιγράψουμε τα έργα που πραγματοποιήθηκαν στα μνημεία τα τελευταία δέκα χρόνια.

Γενική άποψη των μνημείων της Ακρόπολης από Δ. Φωτ. Σ. Γεσαφίδης, 2009

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

Το έργο αποκατάστασης του Παρθενώνα

Ο Παρθενών, ο λαμπρός ναός δωρικού ρυθμού, που αφιέρωσαν οι Αθηναίοι στην προστάτιδα θεά της πόλης Αθηνά, έργο που αποδίδεται στους αρχιτέκτονες Ικτίνο και Καλλικράτη και τον γλύπτη Φειδία (447-432 π.Χ.), παρέμεινε άθικτος για αιώνες μετά την κατασκευή του. Υπέστη σοβαρότατες ζημιές από πυρκαγιά στα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια και επισκευάστηκε τον 4ο αι. μ.Χ. Αργότερα, μετασκευάστηκε προκειμένου να λειτουργήσει ως χριστιανική εκκλησία, ενώ το 1460, μετά την κατάληψη των Αθηνών από τους Τούρκους, μετατράπηκε σε τζαμί. Η μεγαλύτερη καταστροφή στην ιστορία του μνημείου προκλήθηκε το 1687, όταν ο βομβαρδισμός του κατά την πολιορκία της Ακρόπολης από τους Ενετούς προκάλεσε την ανατίναξη της πυρίτιδας, που είχαν αποθηκεύσει οι Τούρκοι στο εσωτερικό του μνημείου, την κατάρρευση εκτενών τμημάτων του και τη μετατροπή του σε ερείπιο. Στις αρχές του 19ου αιώνα απομακρύνθηκαν συστηματικά τα γλυπτά του ναού από τον λόρδο Έλγιν.

Η σημερινή μορφή του κτηρίου είναι το αποτέλεσμα των αναστηλωτικών επεμβάσεων που πραγματοποιήθηκαν υπό τον Ν. Μπαλάνο κατά τα έτη 1896-1902 και 1923-1933. Τα προβλήματα που προκάλεσαν οι επεμβάσεις αυτές –κυρίως εξ αιτίας της χρήσης σιδηρένιων ενισχύσεων για την αποκατάσταση της αντοχής των ρηγματωμένων αρχιτεκτονικών μελών χωρίς επαρκή προστασία– οδήγησαν στην απόφαση για τη νέα επέμβαση στο μνημείο κατά τη δεκαετία του 1980. Η νέα αναστηλωτική επέμβαση στον Παρθενώνα, χωρισμένη σε 12 υποπρογράμματα, ξεκίνησε το 1983. Από το 2001 μέχρι το 2010 πραγματοποιήθηκαν στον Παρθενώνα *Η αποκατάσταση του προνάου και του οπισθονάου, που ολοκληρώθηκαν το 2004 και η αποκατάσταση της βόρειας πλευράς, που ολοκληρώθηκε το 2010.*

Το έργο της αποκατάστασης του προνάου δεν είχε τόσο χαρακτήρα σωστικής επέμβασης, αλλά κυρίως στόχευε στην αποκατάσταση της μορφής της ανατολικής πρόστασης του κλασικού Παρθενώνα, όπως τεκμηριώθηκε ύστερα από ενδελεχή έρευνα και ταύτιση σημαντικού αριθμού διάσπαρτων θραυσμάτων αρχαίων μελών από τον καθ. Μ. Κορρέ. Η εσωτερική

εξάστυλη κιονοστοιχία της ανατολικής πλευράς είχε υποστεί σοβαρές βλάβες από πυρκαγιά τον 3ο αιώνα μ.Χ., οι αρχικές επιφάνειες των κιόνων στη δυτική όψη τους είχαν πλήρως καταστραφεί, ενώ κατά την έκρηξη από τον βομβαρδισμό του Μοροζίνι είχαν καταρρεύσει σχεδόν όλοι οι κίονες της πρόστασης. Πριν από την έναρξη του προγράμματος αποσυναρμολογήθηκαν μέλη της κιονοστοιχίας που, είτε είχαν αναστηλωθεί από τον Ν. Μπαλάνο, είτε παρουσίαζαν δομικά προβλήματα, ώστε να γίνει η αποκατάστασή τους. Η έρευνα στους διάσπαρτους αρχαίους λίθους στον ευρύτερο χώρο, οδήγησε στη δημιουργία πρόσθετων αρχιτεκτονικών μελών (σπονδύλων, κιονοκράνων και επιστυλίων), που εντάχθηκαν στο μνημείο μαζί με τα μέλη που αποσυναρμολογήθηκαν, μετά την αποκατάστασή τους. Η αποκατάσταση των έξι κιόνων του προνάου με συμπληρώσεις των σπονδύλων από νέο μάρμαρο περιέλαβε την πλήρη αναστήλωση των τριών τελευταίων από βορρά κιόνων και τη μερική των τριών άλλων. Στο μνημείο εντάχθηκαν επίσης εκτός από τους σπονδύλους των κιόνων και τα αρχαία επιστύλια των δύο τελευταίων από βορρά μετακινίων διαστημάτων.

Το έργο αποκατάστασης του **οπισθονάου** αφορούσε στην αποκατάσταση της δυτικής εξάστυλης πρόστασης του σηκού του Παρθενώνα, όπου σωζόταν ολόκληρη η δυτική πλευρά της ζωφόρου. Η περιοχή αυτή, παρόλο που δεν είχε υποστεί εκτεταμένες καταρρεύσεις, είχε παρουσιάσει σοβαρές δομικές βλάβες και είχε αναστηλωθεί από τον Ν. Μπαλάνο (1895-1905). Το 1993 το σωζόμενο τμήμα της δυτικής ζωφόρου μεταφέρθηκε για λόγους προστασίας από το μνημείο στο Μουσείο Ακροπόλεως. Η επέμβαση των ετών 2001 έως 2004 περιέλαβε την αποσυναρμολόγηση και δομική αποκατάσταση των σωζομένων μελών του θριγκού της δυτικής πρόστασης, δύο κιονοκράνων και δύο ανώτερων σπονδύλων σύμφωνα με τη μελέτη των Π. Κουφόπουλου και Κ. Ζάμπα. Τέσσερα κιονόκρανα συντηρήθηκαν επιτόπου. Η στερέρωση των αδιατάρακτων από την αρχαιότητα κιόνων πραγματοποιήθηκε επί τόπου με ειδικά ενέματα. Τη θέση των λίθων της ζωφόρου, που είχαν απομακρυνθεί από το μνημείο,

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

κατέλαβαν αντίγραφα της πρόσοψής τους με τον γλυπτό διάκοσμο από τεχνητό λίθο, τα οποία αγκυρώθηκαν σε μαρμαρίνους λίθους που κατέλαβαν το πίσω τμήμα των αρχικών ενιαίων λίθων, διαδικασία που διασφαλίζει την πιθανή μελλοντική αντικατάσταση των χυτών προσόψεων των λίθων, χωρίς την υποχρέωση προηγούμενης αποξήλωσης των στρώσεων των υπερκείμενων αρχιτεκτονικών μελών.

Η σοβαρότερη επέμβαση στη **βόρεια πλευρά** του Παρθενώνα, όπου η έκρηξη του 1687 είχε προκαλέσει την κατάρρευση στη μεσαία περιοχή της κιονοστοιχίας οκτώ κιόνων με τον αντίστοιχο υπερκείμενο θριγκό, είχε πραγματοποιηθεί κατά τα έτη 1922-1931 (από τον Ν. Μπαλάνο), με πλήρη αναστήλωση της κιονοστοιχίας και μερική αναστήλωση του θριγκού. Τα σοβαρά δομικά προβλήματα της αναστήλωσης αυτής (σιδηρένιες ενισχύσεις, συμπληρώσεις με σκυρόδεμα), έκαναν τη νέα επέμβαση αναπόφευκτη.

Το πρόγραμμα αποκατάστασης της βόρειας πλευράς –το μεγαλύτερο που πραγματοποιήθηκε ποτέ στο μνημείο– είχε στόχο την απομάκρυνση των οξειδωμένων σιδηρένιων ενισχύσεων που είχαν χρησιμοποιηθεί για τη σύνδεση των μελών, τη δομική αποκατάσταση των θραυσμένων μαρμάρων αλλά και την άρση των εσφαλμένων τοποθετήσεων των αρχιτεκτονικών μελών με τη διερεύνηση των αυθεντικών τους

θέσεων. Τις αρχιτεκτονικές μελέτες για την επέμβαση εκπόνησαν οι Κ. Ζάμπας, Λ. Λαμπρινού και Ρ. Χριστοδουλοπούλου. Την περίοδο 2001-2003 αποσυναρμολογήθηκαν εξ ολοκλήρου από τη βόρεια πλευρά οκτώ μεσαίοι κίονες (από τον 4ο μέχρι τον 11ο από ανατολικά) και οι αντίστοιχες περιοχές του υπερκεί-

μενου θριγκού. Η επέμβαση επεκτάθηκε το 2007 στο δυτικό τμήμα του θριγκού της βόρειας πλευράς, προκειμένου να μεταφερθούν στο Μουσείο της Ακρόπολης για λόγους προστασίας έξι αυθεντικές μετόπες. Τα αυθεντικά μέλη αντικαταστάθηκαν στο μνημείο με αντίγραφα από τεχνητό λίθο.

Στα αρχιτεκτονικά μέλη, που αποσυναρμολογήθηκαν, αντικαταστάθηκαν τα συμπληρώματα από σκυρόδεμα με άλλα από νέο μάρμαρο. Επίσης, επανεντάχθηκαν στο μνημείο όλα τα αρχαία θραύσματα που ταυτίστηκαν, αντικαταστάθηκαν τα υπάρχοντα συνδετήρια στοιχεία με αντίστοιχα από τιτάνιο και ήρθαν οι παλαιότερες εσφαλμένες τοποθετήσεις. Τέλος, τα αρ-

χιτεκτονικά μέλη αναστηλώθηκαν στις αυθεντικές τους θέσεις, τις οποίες υπέδειξαν τα νέα στοιχεία που προέκυψαν από τη μελέτη των καταβιβασθέντων μελών. Για λόγους μορφικής και δομικής πληρότητας του μνημείου, η πρόταση περιέλαβε και μικρό αριθμό μελών από νέο μάρμαρο. Η λάξευση των ραβδώσεων στα συμπληρώματα και τους σπονδύλους από νέο

Η βόρεια κιονοστοιχία του Παρθενώνα μετά την πρόσφατη αναστήλωσή της. Άποψη από ΝΔ, στη στάθμη του θριγκού. Φωτ. Σ. Μανρομμάτης, 2010

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

μάρμαρο πραγματοποιήθηκε με ειδικό κόπτη πριν από την τοποθέτησή τους στο μνημείο. Η τελική κατεργασία της επιφάνειας των ραβδώσεων των συμπληρωμάτων γίνεται με το χέρι πάνω στο μνημείο, μετά την ανατοποθέτηση των σπονδύλων.

Η ολοκλήρωση της επέμβασης προσέδωσε στο μνημείο, εκτός από στατική αντοχή, αυξημένη αναγνωσιμότητα και αισθητική πληρότητα, αφού η βόρεια πλευρά του Παρθενώνα, σε συνδυασμό με τη δυτική,

Στιγμιότυπο από την ανατοποθέτηση των αποκατεστημένων δοκών της οροφής του κεντρικού κτηρίου των Προπυλαίων (2009)

Τα νέα ιωνικά κιονόκρανα που υποστηρίζουν την αποκατεστημένη οροφή του κεντρικού κτηρίου των Προπυλαίων (2010)

παρέχει μια από τις πιο ολοκληρωμένες θεάσεις του ναού, τόσο για τον επισκέπτη του ιερού βράχου, όσο και για τον θεατή από τα περισσότερα σημεία της πόλης.

Το έργο αποκατάστασης των Προπυλαίων

Τα Προπύλαια, το περίφημο ήδη από την αρχαιότητα για τις λαμπρές φατνωματικές οροφές και τον ιδιοφυή σχεδιασμό μνημειακού κτήριου εισόδου στο ιερό της Αθηνάς, είναι έργο του αρχιτέκτονα Μνησικλή (437-432 π.Χ.). Αποτελείται από ένα κεντρικό κτήριο με δύο εξάστυλες, δωρικές, προστάσεις, ανατολικά και δυτικά, και δύο ιωνικές κιονοστοιχίες στο εσωτερικό του, το οποίο πλαισιώνεται στα βόρεια και νότια από δύο πτέρυγες με προστάσεις δωρικού ρυθμού. Η καταστροφή του μεγαλύτερου μέρους της ανωδομής του κεντρικού κτηρίου την περίοδο μεταξύ του 1640 και του 1830, μετά την έκρηξη πυρίτιδας αποθηκευμένης στο μνημείο από τους Τούρκους, έχει οδηγήσει στη βαθμιαία απώλεια του αυθεντικού υλικού, με αποτέλεσμα να μη έχει αναγνωρισθεί μέχρι σήμερα περισσότερο από το ένα πέμπτο του.

Η σημαντικότερη επέμβαση αποκατάστασης στα Προπύλαια, υπό τον Ν. Μπαλάνο (1909-1917), αφορούσε στην αναστήλωση τμημάτων της ανωδομής στην ανατολική στοά και τη δυτική αίθουσα. Η επέμβαση αυτή, παρόλο που βελτίωσε την αναγνωσιμότητα του μνημείου αξιοποιώντας κατακείμενο αρχαίο υλικό, είχε καταστροφικά αποτελέσματα, κυρίως εξαιτίας της ευρείας χρήσης σιδερένιων ενισχύσεων για τη σύνδεση των αρχαίων θραυσμάτων και της απολάξευσης των επιφανειών θραύσης των αρχαίων μελών. Σε πολλές περιπτώσεις τα μέλη αναστηλώθηκαν σε θέσεις που δεν αντιστοιχούν στις αυθεντικές. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη νέα αναστηλωτική επέμβαση στην **ανωδομή του κεντρικού κτηρίου**.

Κατά τα έτη 1990-1993 και 2002-2003 αποσυναρμολογήθηκαν τα αναστηλωμένα από τον Μπαλάνο μέλη της ανατολικής στοάς και της δυτικής αίθουσας του μνημείου. Οι επεμβάσεις αυτές έδωσαν τη δυνατότητα να διερευνηθεί συστηματικά το υλικό που προέκυψε μετά την αποσυναρμολόγηση των αναστηλωμένων

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

τμημάτων των οροφών, σε συνδυασμό με το κατακείμενο στο έδαφος υλικό των οροφών (θραύσματα φατνωματικών πλακών και δοκών) που δεν είχε αξιοποιηθεί κατά την προηγούμενη αναστήλωση. Η έρευνα οδήγησε σε συνδυασμούς θραυσμάτων, τα οποία με μικρές προσθήκες νέου μαρμάρου αποκαταστάθηκαν σε αρχιτεκτονικά μέλη των οροφών (δοκούς, φατνωματικές και μεταδόκιες πλάκες). Η ένταξη των μελών αυτών στις οροφές, στις αρχικές ή σε ομόλογες με τις

από τέσσερα μη συνανήκοντα αρχαία θραύσματα, αποφασίστηκε να μη χρησιμοποιηθεί κατά την παρούσα επέμβαση. Θραύσματά του θα αξιοποιηθούν σε μελλοντική έκθεση στο Μουσείο της Ακρόπολης. Τα νέα κιονόκρανα, ακριβή αντίγραφα των αρχαίων προτύπων, κατασκευάστηκαν στο χέρι. Επεμβάσεις ιδιαίτερης σημασίας ήταν επίσης η δομική αποκατάσταση των θραυσμένων δοκών των οροφών, που συγκαταλέγονται στα μεγαλύτερα αρχιτεκτονικά μέλη

Άποψη των Προπυλαίων από τη ΒΔ γωνία του Παρθενώνα. Φωτ. Τ. Τανούλα, 2009

αρχικές τους θέσεις, επέτρεψε την αποκατάσταση των μαρμάρινων οροφών της ανατολικής στοάς και της δυτικής αίθουσας του μνημείου, σε επιφάνεια σχεδόν διπλάσια της προηγούμενης αναστήλωσης σύμφωνα με τη μελέτη που εκπονήθηκε από τον Τ. Τανούλα και τη γράφουσα.

Μεταξύ των μελών από νέο μάρμαρο, που τοποθετήθηκαν στο μνημείο, εξέχουσα θέση κατέχουν τα δύο ιωνικά κιονόκρανα, που αναστηλώθηκαν στη δυτική αίθουσα εκατέρωθεν της κεντρικής διάβασης. Το κιονόκρανο της αναστήλωσης Μπαλάνου, αποτελούμενο

των μνημείων της Ακρόπολης, για την οποία αναπτύχθηκε ειδική υπολογιστική μεθοδολογία, καθώς και η επιτόπια αποκατάσταση, με ειδικό ένεμα, του μεγάλου υπερθύρου του θυραίου τοίχου του μνημείου. Με την ολοκλήρωση του έργου τον Νοέμβριο του 2009 η είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο μέσω των Προπυλαίων επιτρέπει στους επισκέπτες να βιώσουν, διερχόμενοι από την κεντρική διάβαση, τη μοναδική εμπειρία του στεγασμένου χώρου ενός από τα πιο εντυπωσιακά μνημεία της κλασικής αρχαιότητας, που αποτελεί σημείο αναφοράς στην αρχιτεκτονική όλων

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

των εποχών για τη μοναδικότητα του σχεδιασμού του και τη λαμπρότητα των οροφών του.

Η αποκατάσταση του ναού της Αθηνάς Νίκης

Ο μικρός ιωνικός ναός της Αθηνάς Νίκης, σχεδιασμένος από τον αρχιτέκτονα Καλλικράτη, οικοδομήθηκε μεταξύ των ετών 427 και 424 π.Χ., ΝΔ των Προπυλαίων, πάνω στον πύργο που οχύρωνε τη ΝΔ

Η πρώτη αναστήλωση του μνημείου πραγματοποιήθηκε το 1835-45 και ήταν και η πρώτη επέμβαση αποκατάστασης των μνημείων του ιερού βράχου, ενώ η δεύτερη αναστήλωσή του, την περίοδο 1935-40, από τους Ν. Μπαλάνο και Α. Ορλάνδο, περιέλαβε όλο το ναό και το μεγαλύτερο μέρος του πύργου. Οι σοβαρές βλάβες και τα δομικά προβλήματα του μνημείου, μετά τις δύο αυτές αναστηλωτικές επεμβάσεις

Ο ναός της Αθηνάς Νίκης το 2009 στη διάρκεια της πρόσφατης αναστήλωσής του. Άποψη από την οροφή των πύργων της πύλης Beulé

προεξοχή του ιερού βράχου. Ο κλασικός ναός αντικατέστησε έναν παλαιότερο πώρινο ναΐσκο της θεάς, ο οποίος αποκαλύφθηκε το 1936 κάτω από τον μαρμάρινο διάδοχό του.

Η ιστορία του μνημείου σηματοδοτείται από την κατεδάφιση του μεγαλύτερου τμήματος της ανωδομής του το 1686, πριν από τον βομβαρδισμό του Μοροζίνι, και τη χρήση των μελών του για την κατασκευή οχυρωματικού έργου στην είσοδο της Ακρόπολης.

επέβαλαν την τρίτη κατά σειρά αποκατάστασή του, με πλήρη αποσυναρμολόγηση των μελών του. Η επέμβαση πραγματοποιήθηκε με βάση μελέτες του Δ. Ζιρώ και του Κ. Μαμαλούγκα.

Το νέο πρόγραμμα περιέλαβε τόσο τον μαρμάρινο ναό όσο και την εξυγίανση του υποκείμενου πώρινου ναΐσκου. Την αποσυναρμολόγηση των λίθων των τοίχων του σηκού και της κρηπίδας του μνημείου ακολούθησαν η εξυγίανση, η αφαίρεση συμπληρωμάτων που

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

δεν ανήκαν στο μνημείο, η συστηματική τεκμηρίωση, η μελέτη και η δομική αποκατάσταση των μελών. Η έρευνα των αποσυναρμολογημένων μελών έδωσε νέα στοιχεία για την αναδιάταξη των λιθοπλίνθων του σηκού, των κορμών των κίωνων (με τη βοήθεια οικοδομικών ιχνών αναγόμενων σε οικοδομικές φάσεις χρήσης του μνημείου κατά τον Μεσαίωνα και την Τουρκοκρατία), των ιωνικών κιονοκράνων, των φατνωματικών

τολική γωνία του ναού και η πλάκα από σπλισμένο σκυρόδεμα της προηγούμενης επέμβασης κάτω από τον σηκό του ναού από μεταλλική εσχάρα από ανοξείδωτο χάλυβα ειδικών προδιαγραφών.

Η αναστήλωση του μνημείου ολοκληρώθηκε το καλοκαίρι του 2010 με την αποκατάσταση των επιστυλίων, των φατνωματικών πλακών και των χυτών αντιγράφων από τεχνητό λίθο της ιωνικής ζωφόρου, που αντικα-

Ο ναός της Αθηνάς Νίκης το 2010 μετά την πρόσφατη αναστήλωσή του. Άποψη από δυτικά

πλακών (σύμφωνα με την οικοδομική σύνθεση της ξύλινης υποδομής της στέγης του ναού) αλλά και των λίθων της ζωφόρου, των γείσων και του αετώματος του ναού. Επίσης, δόθηκε η ευκαιρία να ταυτισθούν και να ανατοποθετηθούν στο μνημείο διάσπαρτα θραύσματα αλλά και ολόκληρα μέλη, τα οποία δεν είχαν χρησιμοποιηθεί στις παλαιότερες επεμβάσεις.

Η επέμβαση έδωσε την ευκαιρία να αντικατασταθούν το σύστημα σιδηροδοκών, που έφερε τη βορειοανα-

τέστησαν τους πρωτότυπους στο μνημείο, καθώς και την αποκατάσταση του οριζοντίου γείσου, της σίμης και μέρους του ανατολικού αετώματος με συμπληρώσεις από νέο μάρμαρο, όπου το απαιτούσε η ένταξη σημαντικών αυθεντικών θραυσμάτων. Στα συμπληρώματα της σίμης από νέο μάρμαρο λαξεύτηκαν στο χέρι, αναπαριστώντας πιστά την αρχαία διακόσμηση, οι ανάγλυφες λεοντοκεφαλές υδρορροές.

Η νέα αναστήλωση του ναού της Αθηνάς Νίκης με

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

την αποκατάσταση της οριζοντιότητας της κρηπίδας σε συνδυασμό και με την ανατοποθέτηση των μελών στις αυθεντικές τους θέσεις αποκατέστησε την αρχιτεκτονική και τη γεωμετρία του μνημείου. Η αποκατάσταση τμήματος του ανατολικού αετώματος, με την ένταξη σημαντικών αυθεντικών θραυσμάτων που δεν είχαν χρησιμοποιηθεί στις προηγούμενες αναστηλώσεις, συντέλεσε στην αύξηση της αναγνωσιμότητας της αρχιτεκτονικής του μνημείου, λόγω της σημαντικής μορφολογικής και αισθητικής βελτίωσης που επέφερε στην ανατολική του όψη.

Το πρόγραμμα της **καταγραφής των αρχαίων διασπάρτων** αρχιτεκτονικών μελών στην Ακρόπολη είχε στόχο την αναγνώριση των θραυσμάτων αρχιτεκτονικών μελών, που περιέχονται σε μεγάλους λιθοσωρούς πάνω στον ιερό βράχο και την απόδοσή τους στα μνημεία. Ορισμένα από τα θραύσματα που αναγνωρίζονται αξιοποιούνται κατόπιν στο πλαίσιο των προγραμμάτων αναστήλωσης. Το πρόγραμμα καταγραφής των διάσπαρτων αρχιτεκτονικών μελών συνεχίστηκε όλη τη δεκαετία 2001-2010. Επίσης ταυτίστηκαν και αποδόθηκαν στο Μουσείο της Ακρόπολης θραύσματα γλυπτών και επιγραφών. Μέχρι το 2007 είχε ολοκληρωθεί η καταγραφή 20.600 αρχιτεκτονικών θραυσμάτων. Το πρόγραμμα συνεχίζεται με τη συστηματική καταγραφή, τεκμηρίωση, διερεύνηση και σχεδίαση των πόρινων διασπάρτων αρχιτεκτονικών μελών, που στην πλειονότητά τους προέρχονται από τον Αρχαίο Ναό της Αθηνάς και τον Αρχαϊκό Παρθενώνα.

Τα τελευταία χρόνια σημαντικές δραστηριότητες των έργων αφορούσαν στα **περιμετρικά Τείχη της Ακρόπολης**, μνημείο εξαιρετικής σημασίας με συνεχείς επισκευές από την αρχαιότητα, που συνέβαλαν στη διατήρησή του έως τις μέρες μας. Πραγματοποιήθηκαν δράσεις που αφορούσαν στην αναλυτική τεκμηρίωση και τη συστηματική παρακολούθηση των δομικών βλαβών, των ρηγματώσεων και των παραμορφώσεων των Τειχών με μηχανικό τρόπο, αλλά και με τις πλέον σύγχρονες μεθόδους ηλεκτρονικής καταγραφής. Στόχος ήταν η διερεύνηση της στατικής τους επάρκειας, η σύνταξη μελετών και η πραγματοποίηση επεμβάσεων σωστικού χαρακτήρα σε αυτά. Η τεκμηρίωση των Τει-

χών πραγματοποιήθηκε με γεωφυσικές διασκοπήσεις, τοπογραφικές μετρήσεις υψηλής ακρίβειας με χρήση γεωδαιτικού σταθμού και εγκατάσταση συστήματος οπτικών ινών.

Τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερο βάρος δόθηκε στην **παρακολούθηση της σεισμικής συμπεριφοράς** του βράχου με την εγκατάσταση στην Ακρόπολη δικτύου επτά επιταχυνσιογράφων σε κατάλληλες θέσεις του βράχου και σε χαρακτηριστικές θέσεις του Παρθενώνα. Στόχος είναι ο προσδιορισμός των σεισμικών δράσεων που επιβαρύνουν τα μνημεία του χώρου, στοιχείο απαραίτητο για τη σύνταξη των μελετών αποκατάστασης των μνημείων της Ακρόπολης.

Ανάμεσα στα έργα που ολοκληρώθηκαν στην Ακρόπολη την τελευταία περίοδο περιλαμβάνεται η **κατάχωση των θεμελίων του Οίκου των Αρρηφόρων**, του μνημείου, του οποίου τα οικοδομικά λείψανα αποκαλύφθηκαν βορειοδυτικά του Ερεχθείου και σε επαφή με το βόρειο Τείχος της Ακρόπολης. Η κατάχωση αποφασίστηκε για λόγους προστασίας των ευαίσθητων πόρινων θεμελίων του.

Κατά την περίοδο 2001-2010 πραγματοποιήθηκαν **εργασίες συντήρησης της επιφάνειας** σε όλα τα μνημεία της Ακρόπολης, τόσο στις περιοχές όπου ήταν σε εξέλιξη αναστηλωτικές επεμβάσεις όσο και σε άλλες περιοχές των μνημείων, όπου υπήρχαν σοβαρά προβλήματα διάβρωσης της επιφάνειας. Οι επεμβάσεις αυτές περιλαμβάνουν τη στερέωση των αποσπασμένων επιφανειών, την απομάκρυνση παλαιών κονιαμάτων, την αποκόλληση και επανασυγκόλληση θραυσμάτων, την πλήρωση ρωγμών και κενών με ενέσιμα κονιάματα και τον καθαρισμό από τις μαύρες κρούστες. Από τις σπουδαιότερες εργασίες στον Παρθενώνα υπήρξε η συντήρηση και ο **καθαρισμός της γλυπτής επιφάνειας της δυτικής ζωφόρου**, που αποσκοπούσε στην αποκατάσταση των φθορών που είχε υποστεί κατά τη μακραίωνη παραμονή της στο μνημείο. Η επέμβαση ξεκίνησε με τη δομική αποκατάσταση των λίθων της. Ο καθαρισμός των λίθων από τους ρύπους και τη μαύρη κρούστα, που τους επικάλυπταν αποτελούσε την πλέον ευαίσθητη και λεπτή επέμβαση, αφού κατά την εκτέλεσή της θα έπρεπε να

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

διαφυλαχτούν και να μην απομακρυνθούν τα ιστορικά επιστρώματα της επιφάνειας των γλυπτών, που διασώζουν πολύτιμες πληροφορίες για την αρχική τους κατεργασία και πολυχρωμία. Η μέθοδος καθαρισμού που επιλέχθηκε ως

η καταλληλότερη να εφαρμοστεί είναι η μέθοδος λέιζερ, σε μια τελείως πρωτότυπη όμως εφαρμογή, με ταυτόχρονη δηλαδή συνδυαστική δράση δύο ακτινοβολιών, υπέρυθρης και υπεριώδους, που αναπτύχθηκε μετά από ερευνητική συνεργασία της ΥΣΜΑ με το Ινστιτούτο Ηλεκτρονικής Δομής και Λέιζερ του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας της Κρήτης (ΙΤΕ). Οι εργασίες εκτελέστηκαν στο διάστημα 2002-2004 με εξαιρετικά αποτελέσματα. Με το σύστημα αυτό, επιτεύχθηκε η ασφαλής και απολύτως ελεγχόμενη απομάκρυνση των επικαθίσεων ρύπων και αιθάλης και όλων των ειδών μαύρης κρούστας, χωρίς να επηρεαστεί το υπόστρωμα του μαρ-

μάρου και των έγχρωμων στρωμάτων, που σώζονται στην επιφάνεια. Παράλληλα αποκαλύφθηκαν σημαντικές πληροφορίες της γλυπτικής τέχνης, των αρχαίων λιθοξοϊκών εργαλείων και ίχνη αρχαίων χρωμάτων. Η

ίδια μέθοδος εφαρμόστηκε και στον καθαρισμό της οροφής της πρόστασης των Καρυατίδων του Ερεχθείου. Κατά τη διάρκεια των εργασιών καθαρισμού αποκαλύφθηκαν ίχνη γραπτού διακόσμου και ίχνη αρχαίου χρώματος.

Σημαντική τεχνολογία αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια για τη διευκόλυνση των αναστηλωτικών εργασιών της Ακρόπολης από τον **Τομέα της Ηλεκτρομηχανολογικής Υποστήριξης των επεμβάσεων** της Υπηρεσίας μας. Η τεχνολογία αυτή βασίζεται σε ιδέες και συστήματα ανυψώσεων, που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή των μνημείων, εκμεταλλεύεται όμως και τις εξελίξεις της σύγχρονης τεχνολογίας. Σχεδιάστηκαν και κατασκευάστηκαν πλήθος διατάξεων, οι οποίες επιτάχυναν τις εργασίες δομικής αποκατάστασης. Πολλές από αυτές είναι πρωτότυπες, όπως η τράπεζα συγκόλλησης των μελών, ο ειδικός κόπτης μαρμάρων με-

γάλου μήκους, ο ειδικός κατακόρυφος κόπτης για τη διαμόρφωση ραβδώσεων των σπονδύλων, οι ειδικές αρπάγες για την ασφαλή ανάρτηση των αρχιτεκτονικών μελών, οι νάρθηκες, οι ειδικά σχεδιασμένοι σημει-

Εργασίες καθαρισμού της οροφής της νότιας πρόστασης του Ερεχθείου με χρήση τεχνολογίας λέιζερ. Φωτ. Γ. Φραντζή, 2009

Ανατοποθέτηση λίθου γέισου στη βόρεια κιονοστοιχία του Παρθενώνα με ειδικά σχεδιασμένη αρπάγη. Φωτ. Β. Ελευθερίου, 2009

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

οθέτες (πονταδόροι) καθώς και ο ειδικός παντογράφος για το έργο του Παρθενώνα.

Επίσης, με την ευθύνη του Τομέα Ηλεκτρομηχανολογικής Υποστήριξης, εγκαταστάθηκε στη βόρεια πλευρά του ιερού βράχου, το 2004, ανελκυστήρας πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία.

Κύριο χαρακτηριστικό των επεμβάσεων της Ακρόπολης αποτελεί από την έναρξή τους η συστηματική τεκμηρίωσή τους.

Όλες οι φάσεις των εργασιών αναστήλωσης και συντήρησης τεκμηριώνονται αναλυτικά με την καταγραφή των εργασιών σε ημερολόγια, καθώς και με συστηματική σχεδιαστική, φωτογραφική και κινηματογραφική τους τεκμηρίωση.

Για τη διαχείριση και άμεση αξιοποίηση των τεκμηρίων, αναπτύχθηκε ειδικά για τα έργα της Ακρόπολης, με ευθύνη του **Τομέα Τεκμηρίωσης των επεμβάσεων**, ενιαία ηλεκτρονική Βάση Δεδομένων που διαχειρίζεται το υλικό που παράγεται καθημερινά στα εργα-

τάξια. Η δυνατότητα της Βάσης να παρουσιάζει αρχιτεκτονικά μέλη ή και ευρύτερα τμήματα των μνημείων με το σύνολο της τεκμηρίωσής τους και των επεμβάσεων που πραγματοποιούνται σε αυτά, την καθιστά

ένα δυναμικό εργαλείο υποστήριξης των έργων στην υπηρεσία του προσωπικού, αλλά και της ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας.

Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο των έργων ήταν από την έναρξή τους η ενημέρωση του επιστημονικού, αλλά και του ευρέος κοινού για τα μνημεία της Ακρόπολης και τα αναστηλωτικά έργα μέσω των συνεδρίων, ημερίδων, διαλέξεων, εκθέσεων, ταινιών, ποικίλων επιστημονικών εκδόσεων και ενημερωτικών εντύπων και της ιστοσελίδας της Υπηρεσίας.

Καθοριστικής σημασίας είναι επίσης, σε όλη τη δεκαετία, η επικοινωνία με την εκπαιδευτική κοινότητα μέσω των εκπαιδευτικών προγραμμάτων του **Τομέα Ενημέρωσης και Εκπαίδευσης**, με θέμα την Ακρόπολη και τα μνημεία της. Οι δραστηριότητες του τομέα περιέλαβαν ξεναγήσεις, δανεισμό ή δωρεά μουσειοσκευών στην Ελλάδα και το εξωτερικό, σεμινάρια σε εκπαιδευτικούς και φοιτητές, ειδικά συ-

νέδρια για εκπαιδευτικούς, διανομή εκπαιδευτικού υλικού και έκδοση ειδικών βιβλίων και εκπαιδευτικών εντύπων.

Τελειώνοντας, θα ήθελα να αναφέρω μια από τις ση-

Οθόνη από την εφαρμογή της ηλεκτρονικής διαχείρισης της τεκμηρίωσης των αναστηλωτικών έργων στην Ακρόπολη

Εκπαιδευτικά προγράμματα σε μαθητές του Δημοτικού Σχολείου στο Μουσείο της Ακρόπολης. Φωτ. Κ. Χατζησαλάνη, 2009

ΤΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 21ου ΑΙΩΝΑ

μαντικότερες εφαρμογές των τελευταίων ετών για την τεκμηρίωση και σχεδιαστική αποτύπωση των μνημείων της Ακρόπολης, με αξιοποίηση της ψηφιακής τεχνολογίας. Η δράση αυτή, που αποτελεί τη μεγαλύτερη ανάλογη εφαρμογή διεθνώς, περιλαμβάνει την ίδρυση ενιαίων γεωδαιτικών δικτύων, τη χαρτογράφηση του αναγλύφου της Ακρόπολης με πλήρη τοπογραφική και φωτογραμμετρική αποτύπωση των Τειχών και της κάτωτοψης της Ακρόπολης, καθώς και την τρισδιάστατη σάρωση του Ερεχθείου και των Τειχών σε όλο το μήκος τους, σε συνδυασμό με την ανάπτυξη ευέλικτου Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών. Όλα τα δεδομένα εξήχθησαν στο διαδίκτυο μέσω της ιστοσελίδας της ΥΣΜΑ (www.ysma.gr).

Με την ολοκλήρωση του μεγάλου αναστηλωτικού προγράμματος, που ξεκίνησε το 2001, μία δημιουργική περίοδος των αναστηλώσεων της Ακρόπολης, κλείνει. Θέλω εδώ με την ευκαιρία της ολοκλήρωσης του μεγάλου αυτού προγράμματος να τονίσω την προσφορά όλου του προσωπικού των έργων, του επιστημονικού, του τεχνικού και του προσωπικού υποστήριξης, που δούλεψε εντατικά για την ολοκλήρωσή του. Ζήσαμε μαζί πολύτιμες εμπειρίες, ανακαλύψαμε μυστικά των μνημείων μας, χαρήκαμε ιδιαίτερες συγκινήσεις. Η συνεργασία, το ομαδικό πνεύμα, το καλό εργασιακό κλίμα, η αίσθηση ότι συμμετείχαμε στη θεραπεία των προβλημάτων των μνημείων μας ενίσχυε τις προσπάθειές μας.

Ανεκτίμητη είναι η συμβολή της ΕΣΜΑ, και ιδιαίτερα του Προέδρου της, ομότιμου Καθηγητή Χαράλαμπου Μπούρα, στην επιτυχημένη ολοκλήρωση του μεγάλου

αυτού εγχειρήματος. Στην ΕΣΜΑ οφείλεται η ανάπτυξη των αρχών, της μεθοδολογίας των επεμβάσεων, στοιχεία που μαζί με την αξιοποίηση της γνώσης και της εμπειρίας των προηγούμενων ετών αποτέλεσαν τις κινητήριες δυνάμεις του έργου, που υλοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια.

Σήμερα, τα αναστηλωτικά έργα της Ακρόπολης αναγνωρίζονται ως πρότυπα για επεμβάσεις σε αρχαία μνημεία της κλασικής αρχιτεκτονικής στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Η διεπιστημονική προσέγγιση των επεμβάσεων, η διαφάνεια που τις συνοδεύει σε όλες

τις φάσεις των εργασιών, η επιστημονική έρευνα που τους δίνει τον ειδικό τους χαρακτήρα, η συστηματική τεκμηρίωση, η υψηλή ποιότητα των εργασιών και οι τεχνολογικά προηγμένες εφαρμογές τους, αποτελούν τα κύρια χαρακτηριστικά τους.

Για τα επόμενα χρόνια προγραμματίζονται επεμβάσεις σε περιοχές των μνη-

μείων, που παρουσιάζουν δομικά προβλήματα. Πιστεύεται ότι στη νέα αυτή φάση των έργων οδηγό θα είναι η αποκτημένη πλέον γνώση και εμπειρία και πάντα το δημιουργικό κέφι και ο ενθουσιασμός, έτσι ώστε σε εύλογο χρονικό διάστημα να δούμε αποκατεστημένα τα μνημεία της Ακρόπολης, όχι μόνον ως αιώνια σύμβολα του οικουμενικού ελληνικού πνεύματος, αλλά και ως σημεία της επιστήμης και της τεχνολογίας της σύγχρονης Ελλάδας.

Ορθοφωτομωσαϊκό των θεμελίων του Αρχαίου Ναού της Αθηνάς Πολιάδος. Μελέτη Ανάπτυξης Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών στην Ακρόπολη Αθηνών, 2009